

BO'LAJAK MUTAXASSISLARNI TAYYORLASHDA METODIK KOMPETENTLIKNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI

Quliyeva Shahnoza Halimovna,

Buxoro davlat universiteti, "Geliyofizika, qayta tiklanuvchi energiya manbalari va elektronika" kafedrasi dotsenti

Annotatsiya: maqolada bo'lajak mutaxassislarni tayyorlashda metodik kompetentlikning o'ziga xos xususiyatlari keltirilgan bo'lib, ta'lim jarayonida bo'lajak mutaxassislarni tayyorlashda kasbiy, texnologik va metodik kompetentlik uzviy hamda uzluksiz bog'ligligi bayon etilgan. Ta'lim oluvchilarda mustaqil va erkin fikrlash, olingan bilimlarni takomillashtirish mazmuni berilgan.

Kalit so'zlar: kompetentlik, texnologiya, metodik kompetentlik, metodik tizim, shakl, metod, axborot – kommunikatsiya texnologiyalari.

ОСОБЕННОСТИ МЕТОДИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ ПРИ ПОДГОТОВКЕ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ

Кулиева Шахноза Халимовна,

Бухарский государственный университет, доцент кафедры "Гелиофизика, возобновляемые источники энергии и электроника"

Аннотация: в статье представлены особенности методической компетентности при подготовке будущих специалистов, а также описана целостная и непрерывная связь профессиональной, технологической и методической компетентности при подготовке будущих специалистов в образовательном процессе. Обучающимся предоставляется самостоятельное и свободное мышление, совершенствование полученных знаний.

Ключевые слова: компетентность, технология, методическая компетентность, методическая система, форма, метод, информационно-коммуникационные технологии.

FEATURES OF METHODOLOGICAL COMPETENCE IN TRAINING FUTURE SPECIALISTS

Kuliyeva Shahnoza Halimovna,

Bukhara State University, associate professor of the department "Solar physics, renewable energy and electronics"

Abstract: the article presents the features of methodological competence in the training of future specialists, and also describes the holistic and continuous connection of professional, technological and methodological competence in the training of future specialists in the educational process. Students are provided with independent and free thinking and improvement of acquired knowledge.

Key words: competence, technology, methodological competence, methodological system, form, method, information and communication technologies.

Barcha sohalarda bo'lgani kabi ta'lim tizimida ham ilm-fan taraqqiyoti natijalari, shuningdek, zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari vositalarining joriy qilinishi turli fan sohalarida bilimlarning tez yangilanib borishiga olib kelmoqda. Ta'lim oluvchilar axborot miqdori oshib borayotgan bugungi kunda yangi bilimlarni tezda o'zlashtirib olishlari uchun o'quv adabiyotlarining turli shakllaridan foydalanishlari talab etiladi. O'quv adabiyotlarining mazmuni ta'lim oluvchilarda mustaqil va erkin fikrlash, olingan bilimlarni takomillashtirish, yangi bilimlarni turli o'quv adabiyotlaridan izlab topish ko'nikmalarini hosil qilishni ta'minlashi kerak.

Davlatimiz istiqboli, bozor iqtisodiyoti qonunlariga asoslangan demokratik jamiyat qurish sohasidagi ishlarning samaradorligi yuqori malakali yuksak ma'naviyatli, rivojlangan mamlakatlar darajasida, raqobatbardosh mutaxassislar tayyorlash, barkamol avlodni shakllantirish muammosi bilan uzviy bog'liq.

Ta'lim muassasalarida bo'lajak mutaxassislarni o'qitish jarayonida kutilayotgan natija umumkasbiy va metodik tayyorgarligiga alohida e'tibor berish zarur. Bo'lajak mutaxassislar davlat ta'lim standartlari va malaka talablariga keltirilgan kompetensiyalar asosida shakllantirilishi kerak.

N.A. Muslimovning "Pedagogik kompetentlik va kreativlik asoslari" adabiyotida metodik kompetentlik – pedagogik jarayonni metodik jihatdan oqilona tashkil etish, ta'lim yoki tarbiyaviy faoliyat shakllarini to'g'ri belgilash, metod va vositalarni maqsadga muvofiq tanlay olish, metodlarni samarali qo'llay olish, vositalarni muvaffaqiyatli qo'llashdan iboratligi berilgan.

Shu bilan birga, N.L. Stefanova “o'quv-metodik tizimi” tushunchasiga quyidagi mazmuni qo'yadi: “bu o'quv jarayonining turli tarkibiy qismlarini aks ettiruvchi modeldir, shu jumladan maqsadlari, mazmuni, usullari va shakllari, vositalari va rejalashtirilgan ta'lim natijalari” [Stefanova N. L. Pedagogik universitetda matematika o'qituvchisi uchun metodik tayyorgarlik tizimini ishlab chiqishning nazariy asoslari: Dissertatsiyaning avtoreferati. dok. diss. - SPb., 1996].

T. A. Voronenko ta'limning metodik tizimini aniqlashda [Voronenko T. A., N.I. Rijova Informatika o'qitish metodikasi. Maxsus texnika: Talabalar uchun darslik. - Sankt-Peterburg: Ros. ped. un-t, 1997] quyidagilarni taklif qiladi:

- 1) tizimdan tashqaridagi maqsadlarni aniqlash;
- 2) metodik tizim elementlari majmuasini quyidagi elementlarni qo'shish orqali kengaytirish:
 - ta'limdan kutilayotgan natijalar;
 - ta'lim mazmuni, usullari, shakllari va vositalarini tanlash texnologiyalari;
 - uslubiy tizim elementlari o'rtasidagi aloqalarni o'rnatish texnologiyalari.

Respublikamizda olib borilayotgan islohotlarning zamirida yuqori malakali mutaxassislarining roli benihoya kattadir. Bo'lajak o'qituvchilarda texnologik kompetentlikni shakllantirishda oliy ta'lim muassasalarida innovatsion texnologiyalarining roli ortib bormoqda. Masofaviy texnologiyalardan foydalanish zamonaviy ta'limning imkoniyatlarini yanada kengaytirdi. Bugungi kunda yer kurrasining istalgan joyidan turib, zamonaviy axborot kommunikatsiya texnologiyalari (AKT) imkoniyatidan foydalangan holda ta'lim olish mumkin. Zero, an'anaviy ta'lim o'z mavqecini saqlab tursa ham, keyingi paytlarda masofaviy o'qitish texnologiyalari kundan-kun ommaviylashib bormoqda. Respublika taraqqiyoti va bozor iqtisodiyotiga mos ijtimoiy-iqtisodiy siyosatni shakllantirish - zamon talablariga javob beradigan, yuqori malakali pedagog kadrlarni tayyorlash, qayta tayyorlash va ularni malakasini oshirish jarayonlari samaradorligini ta'minlovchi kasbiy ta'lim mazmunini takomillashtirishni taqozo etmoqda. Bu esa, o'z navbatida mutaxassislarining kasbiy kompetentligini shakllantirishga xizmat qiluvchi uzluksiz ta'lim mazmunini yangilash, o'qitishning innovatsion shakl va metodlari, zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini amaliyotga keng joriy etish zaruratini shakllantirdi.

Shu asosda bugungi kunda oliy ta'lim muassasalarida ta'lim sifatini oshirishga, ta'lim bosqichlarining o'zaro uzviyligi va uzluksizligini ta'minlash bo'yicha qator chora tadbirlar amalga oshirilmoqda. Ma'lumki, oliy ta'lim muassasalaridagi o'quv tarbiya jarayonini modernizatsiyalash, pedagog mutaxassislar tayyorlash tizimi sifat darajasini oshirishda o'qituvchilarning texnologik va metodik kompetentligini rivojlantirish, ularni sohaga oid zamonaviy kasbiy bilim, malaka va ko'nikmalar bilan qurollantirish, ilmiy texnik innovatsiyalardan mustaqil ravishda, ijodiy foydalanish hamda istiqbolli vazifalarni hal qila olish ko'nikmalarini rivojlantirish muhim talablardan hisoblanadi. Mamlakatimizda ma'nan yetuk, ruhan sog'lom, uyg'un kamol topgan avlodni tarbiyalash uchun zarur imkoniyatlar bazasini yaratishga erishildi.

Ta'lim-tarbiya samaradorligini oshirishda asosiy omil sifatiga qaralayotgan ta'lim texnologiyalarni ayniqsa, axborot kommunikatsiya texnologiyalarini amaliyotga joriy etishdan, multimediyaga resurslaridan oqilona foydalanishdan, buning mevasi bo'lgan o'quvchi bilish qobiliyatini o'stirishdan iborat. Axborot kommunikatsiya texnologiyalarining afzallik tomoni shundaki, o'quvchini mustaqil fikrlashga, dunyoqarashini kengaytirishga, tinglashga va mushohada etishga, intilish va izlanishga, tafakkurni rivojlantirishga, o'z ustida mustaqil ishlashga o'rgatadi. O'qituvchi va o'quvchi birgalikda faoliyat yuritadi. O'qituvchi boshqaruvchi sifatida o'quvchiga turli yo'nalishlarni ko'rsatadi. O'quvchi dars jarayonida faol harakat qilib, o'zi mustaqil fikr yuritadi.

Bunda ta'lim bosqichlarining o'zaro mazmunan bog'liqligi, uzviyligi va uzluksizligini ta'minlash; oliy ta'limda o'quv jarayonini tashkil etishning ilg'or pedagogik texnologiyalarni joriy qilish, bu borada o'quv - uslubiy majmualar sifatini ta'minlash, pedagogik texnologiyalarni joriy etishda professor-o'qituvchilarning kompyuter va internetdan foydalanish bo'yicha savodxonligini doimiy oshirib borish; ta'lim tizimining axborot-resurs va zamonaviy o'quv adabiyotlari bilan ta'minotini yanada rivojlantirish; mazkur yo'nalishlarda ilg'or xorijiy tajribalarni o'rganish muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bois hozirgi davrda ta'lim samaradorligini oshirish, bo'lajak mutaxassislarining texnologik va metodik kompetentlik darajasini rivojlantirish, pedagog kadrlarni innovatsion faoliyatga yo'naltirish uchun avvalo, oliy ta'lim muassasalaridagi o'quv jarayoniga innovatsion ta'lim va axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini tatbiq etish, ilg'or xorijiy tajribalarni o'zlashtirish va maqsadli yo'naltirish dolzarb vazifalar sifatida belgilandi.

Respublikamizda ta'lim tizimining barcha bo'g'inlari yangi ilmiy adabiyotlar bilan ta'minlanmoqda. Pedagoglarga qo'yilayotgan talablar asosida o'z faoliyatlariga yangiliklar kiritib bormoqda. Yosh avlodga ta'lim-tarbiya berish jarayonida fan, texnika va ilg'or tajribalardan foydalanish bilan bir qatorda zamonaviy pedagogik texnologiyalardan unumli foydalanilmoqda. Bu jarayon o'qituvchilarda yanada ma'suliyat hissini oshirmoqda. Pedagogik texnologiyaning eng asosiy negizi

o'qituvchi va o'quvchining belgilangan maqsaddan kafolatlangan natijaga aniq ketma-ketlik asosida tizimli, hamkorlikda erishishlari tanlagan texnologiyalariga bog'liq. Pedagogik texnologiyalarning asosiy belgilari loyihalashtirish, amalga oshirish va kafolatli natija. Interfaol usullarning asosiy maqsadi - o'quvchilarni faol harakatga undash, darsga jalb etish, hamkorlikda ishlashga o'rgatishdan iborat. Bunday metodlarga: "Zinama-zina", "Charxpalak", "Bumerang", "Muammo", "Rezyume", "FSMU", "Yelpig'ich", "Yozma baxslar", "Venn diagrammasi", "Tushunchalar tahlili", "Muloqot", "Uchga to'rt", "Blits so'rov" va shu kabi qator metodlar mavjud. Hozirgi paytda o'quv materiallari, axborotni ekranda ko'rsatish imkoni vujudga kelishi va rivojlanishi bilan o'quv jarayonida erishilgan yutuqdan foydalanish keng yoyilib bormoqda. Zamonaviy axborot texnologiyalarini o'quv jarayoniga tatbiq etilishi, iqtisodiy samara berish bilan birga ta'limda yangicha o'quv metodlarini keng ravishda qo'llashga imkoniyat yaratib beradi. Maxsus ixtisoslashtirilgan auditoriyalar, chunonchi, kompyuter, televizor, videomagnitafon bilan ta'minlangan auditoriyalarda dars o'tish borgan sari ommalashib bormoqda. Hatto uni alohida videometod sifatida talqin etilmoqda. Ayniqsa o'quv jarayoniga kompyuterning kirib kelishi didaktik funksiyalarni muvafaqqiyatli bajarish imkoniga ega videometodni keng qo'llash imkonini beradi. Buning natijasida uni kompleks didaktik texnologiya deb ham atalmoqda. Bunda:

ta'lim oluvchilarga o'rganayotgan mavzusi, hodisa, jarayon, faoliyat bo'yicha to'liq, ishonchli axborot berish;

o'quv jarayonida ko'rgazmalilikning rolini oshirish;

ta'lim oluvchilarni xohish, talab, ehtiyojlarini, qiziqishlarini qondirish;

o'qituvchining ta'lim oluvchilarning bilimini, ko'nikmalarini sinash bilan bog'liq samarali aloqa o'rnatish;

talaba-o'quvchilarni o'zlashtirishi bo'yicha ob'yektiv hisobot, to'la va uzluksiz nazoratni tashkil etish imkonini beradi.

Zamonaviy ta'limni tashkil etishda pedagogning ilg'or pedagogik texnologiyalardan foydalanish, interfaol usullarni o'zlashtirish, texnik, texnologik vositalarni amaliy joriy etish muhim ahamiyat kasb etadi. Qisqa vaqt ichida muayyan nazariy bilimlarni o'quvchilarga yetkazib berish, ularda ma'lum faoliyat yuzasidan ko'nikma va malakalarni hosil qilish, shuningdek ta'lim oluvchilar faoliyatini nazorat qilish, ular tomonidan egallangan bilim, ko'nikma hamda malakalar darajasini baholash o'qituvchidan yuksak pedagogik mahorat hamda ta'lim jarayoniga nisbatan yangicha yondashuvni talab etadi. Ta'lim-tarbiya jarayonidagi innovatsiyalar, ilg'or pedagogik texnologiyalar, yangiliklar, dars o'tishning interfaol usullari o'z-o'zida yuqoridan buyruq, ko'rsatma bilan ta'lim jarayoniga kirib kelmaydi. Bu o'qituvchi faoliyati va uning motivatsiyasiga bog'liq bo'lgan jarayondir.

Zamonaviy axborot texnologiyalarga asoslangan o'quv jarayonida asosiy o'quvchining berilgan murakkab o'quv axborotlaridan osonlik bilan foydalana olishga yordam berish, o'quvchilarni mustaqil ta'lim olish faoliyatiga imkoniyat yaratish vazifalarini bajaradi. Shularni hisobga olgan holda zamonaviy ta'lim tizimida o'quv jarayoni va unda o'qituvchining ish faoliyatini rejalashtirishga doir ilmiy ishlarni keng doirada olib borish kerak va bu o'z samarasini ko'rsatadi.

Bugungi zamonaviy ta'lim tizimi pedagogdan o'qituvchi va o'quvchi orasidagi o'zaro individual munosabat va zamonaviy axborot texnologiyalari imkoniyatlari ta'sirini faollashtirishni talab etmoqda. Ta'lim jarayonida zamonaviy informatsion va telekommunikatsion texnologiyalarni faol qo'llash o'quv jarayonida o'qituvchining o'rni, ro'li va pedagogik faoliyatini ma'lum darajada o'zgartirishga olib keladi. Hozirgi vaqtda asosiy e'tibor zamonaviy informatsion texnologiyalarga asoslangan o'quv jarayoni modelini yaratish va multimediya texnologiyalariga asoslangan elektron darslik, o'quv qo'llanmalarini yaratish muammolari bo'yicha tadqiqotlar olib borilmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

Ш.Х. Кулиева Методологические основы системного подхода при подготовке учителей. The Way of Science 5, 39.

Ш.Х. Кулиева Содержание эффективности и качества подготовки будущих учителей трудового образования Наука без границ, 67-69.

Ш.Кулиева, К.Холматова Бўлажак технологик таълим ўқитувчиларининг касбий-педагогик тайёргарлигини такомиллаштириш Общество и инновации 2 (5/S), 49-53.

Ш.Х. Кулиева ТЕХНОЛОГИҚ ТАЪЛИМ ЎҚИТУВЧИЛАРИНИ ТАЙЁРЛАШДА ТЕХНОЛОГИҚ МАДАНИЯТНИНГ ЎРНИ Eurasian Journal of Social Sciences, Philosophy and Culture 2 (5), 16-20.

Ш.Х. Кулиева Аксиологический подход в профессионально-педагогической подготовке будущего учителя Казанский педагогический журнал, 48-52.

El papel de las tecnologías pedagógicas modernas en la formación de la competencia comunicativa de los estudiantes. KS Halimovna, MO Nurilloevna, KD Radzhabovna, RG Shavkatovna Religación. Revista de Ciencias Sociales y Humanidades 4 (15), 261-266.

Ш Кулиева, О Узоков, Д Назарова Техник ijodkorlik va konstruksiyalash fanida talabalarning kompetentligini rivojlantirish mazmuni Общество и инновации 2 (10/S), 278-285.